

նակալիցի տեղեկությունները, ըլլան անոնք նոյն իսկ պարզ ակնարկություններ կամ կցկաուր յիշատակություններ: Ակնի մասին Հայ Յիշատակարաններու մէջ կան սա՛ տարիներէն յիշատակություններ. 1340, 1516, 1534, 1545, 1562, 1600, 1640, 1649, 1654, 1655, 1668, 1670, 1675, 1678, 1679, 1682, 1683, եւն եւն: Ասոնք մեզի ծանօթ եղած հնագոյններն են: Ապահովարար մեզի անծանօթ ուրիշներ, գուցէ աւելի հիներ կան: Ըստ այս Յիշատակարաններուն՝ Ակն 1340ին «անառիկ բերդ» մըն է (Հ. Ն. Ակինեան, Հաւաքունն Յիշատակարանաց, Վիեննա, ամ 1340) . 1516ին եւ 1534ին Ակն Գիւղ մըն է (անդ՝ ամ 1516, 1534) . 1640ին Ակն Գիւղ մըն է, որուն հին անունն է Հերապոլիս (անդ՝ ամ 1640), եւն եւն:

Բացի պատմական-տեղագրական ծանօթություններէ՛ Հայ Յիշատակարանները կուտան ուրիշ շատ մը տեղեկություններ ալ, որոնք զբքիս այլ բաժիններու մէջ կրնային զեղեցկապէս օգտագործուիլ:

Ինչ որ Հայ Յիշատակարաններու համար ըսինք էին շրջանի կապակցութեամբ՝ նոյնը կրնանք ըսել Հայ Մամուլի համար՝ նոր շրջանի կապակցութեամբ: Հայ Մամուլը թանկագին նիւթեր կը բովանդակէ Ակնի տեղագրութեան, բնակչութեան, ժողովուրդի կենցաղին, սովորություններու, կրթական-մշակութային կեանքի, առաջնորդներու, վարչական կազմի, եւն, մասին, որոնց օգտագործումը մեծապէս պիտի նպաստէր երկրի կատարելագոյն վիճակով ներկայացուած ըլլալուն:

Մէկ երկու օրինակ տալու համար յիշենք հետեւեալները.

Մաախ (1855, թ. 159) կը պատմէ որ Ակնի Պետրոս Թ. Վ. քի առաջնորդութեան ժամանակ կամարակապի դպրոցի միւթէվէլինն է Մանկրեան մահտեսի կարապետ, որուն ջանքերով դպրոցը փայլուն շրջան մը կը բուրրէ, ուր կ'աւանդուին քրիստոնէական, հայերէն քերականութիւն, քուսրանութիւն, երգեցողութիւն եւ գեղեցկագրութիւն:

Ակնէն եղած թղթակցութիւն մը, 1857ին, կ'իմացնէ թէ վիճակին Առաջնորդ Յակոբ Արքայան մեծ փոյթ կը տանի «վիճակին ժողովրդոցը մէջ ուսման եւ կրթութեան սերը տարածելու: Ընկերութիւններ հաստատելու, դպրոցներ բարեկարգելու» համար (Մաախ, 1857, թ. 305):

Այդ տակն Ապուշեխի դպրոցն ունի 50 աշակերտ. կ'ուսանին՝ «Սուրբ Գրոց (Պատմութիւն), Ազգ. Պատմութիւն, Քերականութիւն, Թուարանութիւն եւ վայելչագրութիւն»: Դպրոցին Հողարարձուն է Սուքիասաղա, իսկ Գլխաւոր դասաւանդ՝ Գրիգոր Երամեան (Անդ):

Ակնի Մշակութ. Ընկերութիւններու մասին տեղեկներ շատ կան, օրինակ՝ Փունջ (1879, թ. 1387), Մէմ. Հավատիս, 1872, թ. 1036), բայց մանաւանդ՝ Աստղաբերդ (1951, թ. 4, 5—6), ուր մեծ մասով յիշուած են անոնք յատուկ ուսումնասիրութեամբ:

Աւելի քան հետաքրքրական է Փունջի տուած տեղեկությունը (1879, թ. 1387) Ակնի Քաղաքական Ժողով ի եւ Արեւուի տուրքներու մասին, ուր կը տեսնուի թէ թշուառ ժողովուրդը ինչպէս կը ճնշուի տուրքերու ծանրութեան տակ:

Վերջացելու համար՝ յիշենք Ակնի Սովորութիւններէն մին, նկարագրուած Ակնէն՝ Հայկուհի Մ. Ոսկանեանի կողմէ. «կաղանդի գիշերը նոր հարսը աղբիւր տանիլ. հարսն իւր ամենագեղեցիկ զգեստն հագած եւ կարմիր քօլն իւր դիմաց ածեալ մի պնակ շաքարի ձեռնի ունենալով, յամբաստից կը դիմէ աղբիւրն շրջապատեալ յիզական սեռէ: Նախ մի հաց կը քրջէ, ապա պնակին մէջ ունեցած շաքարներն կ'սկսի բաժանել բոլոր հանդիսականաց, մեծին եւ փոքրին ձեռներն համբուրելով: Աղօթարանը դեռ չբացուած, կը վերադառնային տուն. յետ այնորիկ նոր հարսն իրաւունք կ'ստանայ աղբիւրն երթալու, բայց դեռ ոչ եկեղեցի...» (Արեւելք, 1892, թ. 2436):

Գրքիս վերջին գլուխներէն Տարագրութեանց բաժնի մէջ ակնատեսի ապրումներու բարախուն պատումներ կան, որոնք սրտի ճմլումով կը կարդացուին: Միակ միւթարական կէտը, որ այդ ընթերցումէն վերջ կը մնայ՝ այն է, որ վերապրող Ակնցի, թէեւ թուով փոքր եւ տար աշխարհներու մէջ ցրուած՝ ունի սակայն իր կազմակերպուած Միութիւններն ու Մարմինները, որոնք ամէն տեղ կը ջանան վառ պահել հայրենի տան կրակը, լաւագոյն օր մը անով արծարծելու համար հայրենի տան մարած կրակարանը:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ն Ո Ր Հ Ր Ը Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

(Ուղարկուած Խմբագրութեանս):

[Յ. Ա.] Հայկական հարցը երէկ եւ այսօր: Հրատարակիչ՝ Յ. Մէքէրեան. Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ. 1946, 8°, էջ 16:

Յակոբեան Ժագ Ս., Կապոյտ աշխարհ երազի քնարավէպ: Մեղրալուսին: Յատաջարան Նիկոլ Աղբալեանի: Գահիրէ, 1943, 8°, էջ 176:

Յակոբեան Յակոբ, Դաշնակցութիւնը կը վտանգէ դալուսը: Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1948, 8°, էջ 38:

Յովհաննէսեան Յովհան, Կրօնք. Գահիրէ. Ա. դերք. ա. տպ. չունիմք. Բ. տպ. 1940. Բ. դերք. ա. տպ. չունիմք. Բ. տպ. 1940. Գ. դերք չունիմք. Դ. դերք 1939. Ե. դերք չունիմք:

Յուշապատում Հ. Յ. Դաշնակցութեան 1890 մինչեւ 1950: Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի: Բոստօն, տպ. Հայրենիք, 1950, 8°, էջ 636:

Յուշարձան 1915 ապրիլ 24ի: Հաւաքեց ու խմբագրեց Քէօղիկ: Բ. տպ. Աղեքսանդրիա, 1939, 8°, էջ 48: Գրեա, Հ. Բիւրատ, 1939, 8°, էջ 69: [Ժամանակակից մատենաշար թ. 69]:

Նալբանդեան Յ., Մեր լեզուն. հայերէն լեզուի դասընթացը: Ա. դերք. Գահիրէ. 1942. Բ. դերք. Գահիրէ. 1939. Գ. դերք. Գահիրէ. 1939. Բ. տպ. 1945. Դ. դերք. Գահիրէ. 1939. Ե. դերք. Գահիրէ. 1941.

Նաւասարդեան Վ., Գողտփարներն ողին: Դաշնակցութեան «ապակենտրոնացումի» առիթով: Գահիրէ, տպ. Յուսարեմ, 1951, 8°, էջ 230: [Մատենաշար «Յուսարեմ», թ. 52]: Գինն՝ 50 Կ. Գ.:

Ներգաղթողին գրքոյլը: Գահիրէ, տպ. Ոսկեասո: 8°, էջ 16:

Ներսէսեան Սարգիս, Յուլիտ տասնըօրի մատանին (վէպ ժամանակակից կեանքէ): Աղեքսանդրիա, տպ. Ա. Ստեփանեան, 1935, 8°, էջ 83:

Նորժայտակերը Հայաստանի եւ խորհրդային Միութեան մէջ: Հրատարակիչ Յարութիւն Մէքէրեան. Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1945, 8°, էջ 31:

Շէմն Հ. (Արեգեայ Հ.), Ռոշնական: Աղեքսանդրիա, 1943, 8°, էջ 216:

[Շիշմանեան Յ.] Յովսէփ Շիշմանեան (Մեռնոց). [Իր մասին] Ա. Արփիարեանէ, թ. Չաքարեանէ, Հ. Ասատուրէ: Գահիրէ. տպ. Նոր աստղ. 1946, 8°, էջ 76: [Հրատ. Հայ գրքի բարեկամներու ընկերութեան]:

Շիշմանեան Լ., Շատ ապրիս փեսաս: Բարոյալից տրամակատակեղզութիւն Յաւար: Գահիրէ, տպ. Նեղոս, 1937, 8°, էջ 48:

Շիտանեան Ա., Մատիչը. վէպ ազգ. ժամանակակից կեանքէ. Աղեքսանդրիա, Հ. Բիւրատ, 1937, 8°, էջ 142: [Ժամանակակից մատենաշար. թ. 64]:

Ո՛վ Հայր...: Գահիրէ, տպ. Նուպար. [1948°], էջ 6:

Ոսկերիչեան Հայկազուն Քեմյ., Ամուսնական իտէալ կեանքի խորհուրդն ու բանական (սրտիս բեմէն): Աղեքսանդրիա, տպ. Ա. Ստեփանեան, 1940, 8°, էջ 294: Գինն՝ 40 Կ. Գ.:

— Աստուածատիւ մարդը (խղճիս բեմէն): Ա. հատոր. Աղեքսանդրիա, տպ. Ա. Ստեփանեան, 1947, 8°, էջ 238: Բ. հատոր. 1948, 8°, էջ 315:

Չագարեան Վ., Հայ «Կրօն»ներ: Գահիրէ 1935—1936, Ա.—Ե. պրակ: Կը պակսի Բ.:

Չարլի Գըլզըն թմբակահար տղան (երական կեանքէ պատմութիւն մը), Գահիրէ, 1935, 8°, էջ 20:

Չախիւեան Մարտիրոս Յ., Աւարայրի զրուարը: Թատերգութիւն հինոց արարած ու: Պոստօն 1951, 8°, էջ 61:

Չէֆիսեան Գեորգ, Առաջերուն տակ...: Բերթոուսներ (1931—1941): Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1942, 8°, էջ 288:

Պալեան Յ., Բէթիկի մը խրատները Հայ պատանիներուն: Գահիրէ, տպ. Նուպար, 1943, 8°, էջ 32: Գինն՝ 3 Կ. Գ.: [Հրատ. Մատենաշարի ապաստարկութեանց գրասենեակի. թ. 4]: Գինն՝ 3 Կ. Գ.:

Պատրիկ Առաքել, Մեծ նախերգանքը: Խորհրդայնայտակերներ. Գահիրէ, տպ. Սահակ-Մեսրոպ, 1942, 8°, էջ 156:

Պարենտեան Պետրոս, «Թուղթ հերքման» թէ Եղծուին ճշմարտութեան, Պէյրութ 1951, 8°, էջ 142: Տպ. Հայ կաթ. Գինն՝ 75 Լ. Գ.: